

JM Chair Populism and the Future of European Democracy

**POLITIČNA PRIPOROČILA ZA
KREPITEV SKUPNE EVROPSKE
IDENTITETE**

Opredelitev

Dolgoročen obstoj politične skupnosti je v veliki meri odvisen od trdnosti skupnih vrednot. Le-te predstavljajo vezivo med njenimi pripadniki, ki iz katerega izhajajo občutja skupine pripadnosti, lojalnosti in solidarnosti. Trdnost teh vrednot je še posebej pomembna v kriznih razmerah. Takrat se tisto, kar so ljudje smatrali za samoumevno, postavi pod vprašaj. Tudi sama institucionalna ureditev je takrat na veliki preizkušnji.

Kulturnih vidikov, povezanih s krizami, s katerimi se Evropa sooča v tem stoletju (od finančne prek migrantske od epidemijske do sedanje varnostne krize, povezane z vojno v Ukrajini), nikakor ni mogoče ignorirati. To velja tudi za dogajanje v prostoru, ki ga v institucionalnem smislu uokvirja Evropska unija kot gospodarsko-politična povezava, katera združuje večino držav t.i. 'stare celine'. Ta je poseben primer med nadsacionalnimi povezavami, saj predstavlja obliko nadsacionalne integracije, katere namen je preseči zgolj ekonomsko ali kakšno drugo področno povezovanje, zato teži k oblikovanju skupne politične ureditve, ki bi regulirala najpomembnejša funkcionalna področja v smislu postavljanja temeljnih pravil in standardov njihovega delovanja. Kot takšna ima zaradi relativne zavezujočnosti odločitev, sprejetih v njenih institucijah, in s tem večjo učinkovitosti le-teh, bistveno večjo politično težo kot druge mednarodne asociacije. Pri tem pa še ni dorečeno, kakšen v tip politične ureditve se bo razvila. V splošnem naj bi šlo za nastajanje nove politične forme, ki bo bolj integrirana, kot so konfederacije, vendar manj, ko so federacije. Vendar je rezultat tega procesa vse prej kot dorečen. Prihodnost te povezave je prihodnost njenih vrednot, saj je v veliki meri odvisna ne samo od njene sposobnosti reševanja konkretnih gospodarskih težav, ampak tudi od tega, kako trdno bo vezivo, ki bo tvorilo podlago njihove skupne pripadnosti.

V procesu evropskega institucionalnega povezovanja je dolgo časa prevladoval t.i. funkcionalistični pristop, utemeljen na tehnokratskem in nepolitičnem reševanju problemov. Izhajal je iz implicitne predpostavke, da če gospodarstvo dobro prosperira in s tem narašča blaginja ljudi, se bodo tudi ostale zadeve uredile tako rekoč same od sebe. Kulturni vidiki povezovanja so bili tako v ozadju. Vendar je s krepitvijo politične integracije počasi postajalo jasno, da Evropa kot politična skupnost ne more funkcionirati brez neke skupne vrednotne podlage. Potrebno je namreč politično telo s skupno identiteto, ki ga družijo zavest o medsebojni povezanosti, na čemur temeljijo sentimente lojalnosti in solidarnosti. Pri tem se izpostavlja vprašanje, kaj bi naj bilo bistvo evropske identitete kot podlage politične skupnosti in s tem

skupnega demokratičnega reda. Problem je v tem, da so tiste značilnosti, ki so rezultat evropskega duhovnega razvoja, kot so individualizem, racionalizem ali pluralizem, pravzaprav lastne celotni zahodni civilizaciji. Tako je Samuel Huntington v svoji znameniti in tudi močno kontroverzni tezi o 'spopadu civilizacij' uvrstil Evropo (sicer ne celotno, vendarle pa večino tega, kar je danes Evropska unija) v okvir zahodne civilizacije, utemeljene na skupni kulturi. Tako da ti dve kategoriji, tj. 'evropsko' in 'zahodno', pravzaprav ni enostavno ločiti.

Evropska duhovna dediščina je dejansko močno raznolika. Evropska kultura temelji tako na veri kot na razumu, se pravi tako na judovsko-krščanski religijski tradiciji kot na tradiciji razsvetljskega racionalizma. Kot pravi Remi Brague, je Evropa v kulturnem smislu dejanski naslednik rimske civilizacije, saj je od nje prevzela sposobnost črpanja iz tradicij drugih kultur in vključevanja njihovih dosežkov v lastni okvir. V tem smislu je zanjo značilna večja odprtost do drugih, kot je to primer pri ostalih civilizacijah. Vendar ko govorimo o evropskih kulturnih specifikah in njeni kulturni zapuščini, se je potrebno zavedati, da vanjo ne sodita zgolj svoboda in demokracija, ampak tudi ideološki ekskluzivizem in imperialistični ekspanzionizem. Oba totalitarizma 20. stoletja, nacifašistični in komunistični, sta nenazadnje zrasla na evropskih tleh, in sta bila – eden do sredine, drugi pa do konca stoletja – nevarna tekmeča demokratični ureditvi. Čeprav je demokracija na koncu prevladala, so izkušnje obeh totalitarizmov nazoren dokaz, da razvoj demokracije nikakor ni nekaj samoumevnega, kar bi potekalo na nek samodejen način, ampak je nekaj, za kar si morajo državljani znova in znova aktivno prizadevati.

Vprašanje skupnih evropskih vrednot

Vsaka politična ureditev potrebuje kulturno podlago, če hoče preživeti in se razvijati skozi daljše obdobje. To velja celo za razne oblike avtoritarnih režimov, ki se sicer lahko nekaj časa vzdržujejo s pomočjo represije in ustrahovanja ljudi, vendar na neki točki potem vseeno doživijo svoj zlom. Demokracija kot oblika vladavine, ki temelji na sodelovanju svobodnih in enakopravnih državljanov, pa v še večji meri predpostavlja svojo utemeljenost na vrednotnem konsenzu. To se nanaša na soglasje o temeljnih vrednotah, ki so podlaga za oblikovanje normativnega okvira, znotraj katerega se odvija demokratično politično življenje. Sem sodijo vrednote, kot so svoboda, spoštovanje človekove osebnosti, toleranca, ter tudi samozavest in sposobnost samostojno se postaviti za svoje pravice. Legitimnost demokratičnega sistema tako predpostavlja konsenz v smislu zavezanosti državljanskega telesa temeljnim demokratičnim

normam in principom ter pripoznavanja tovrstne oblike politične ureditve kot edine sprejemljive alternative. Da lahko demokracija uspešno funkcioniira v določenem prostoru, je potrebna identifikacija državljskega telesa, tj. zavest o njihovi skupni pripadnosti.

Moderna demokracija se je oblikovala v okviru nacionalne države, kjer je nacionalna identiteta tista, ki tvori skupni integrativni okviru državljskega telesa. Analogno s tem potem tudi demokracija, ki naj bi se odvijala na nivoju Evropske unije, potrebuje nekakšno evropsko identiteto kot podlago politične skupnosti in s tem skupnega demokratičnega reda. Pogosto lahko slišimo očitke o t.i 'demokratičnem deficitu' evropske politike, ki naj bi označeval manjko participativne komponente v političnih procesih na nivoju Unije, saj naj državljani ne bi imeli veliko možnosti za sodelovanje v tem procesih in s tem tudi ne vpliva na politične odločitve. Ti očitki so do določene mere upravičeni, vendar pa se je potrebno zavedati specifičnosti evropskega političnega reda. Demokratičnega modela, ki funkcioniira na nivoju nacionalnih držav, ni mogoče kar mehanično prenesti na nivo Unije. Za obstoj evropske participativne demokracije bi namreč moralo obstajati to, čemur pravi Weiler 'evropski demos', se pravi evropsko državljsko telo (civilna družba, javnost) s skupnim občutjem pripadnosti. Trenutno je nacionalna identiteta še vedno dominantna oblika identifikacije državljanov evropskih držav, vendar ni nujno v protislovju z občutji evropske pripadnosti.

To pa nas zopet privede do vprašanja vsebine te pripadnosti. Pluralizem kot ena od osrednjih značilnosti evropske kulturne tradicije je glavni razlog za odsotnost soglasja o tem, kaj je njena skupna identiteta. To je zelo jasno prišlo do izraza ob vprašanju, ali omeniti vlogo krščanstva v preambuli evropske ustave ali ne, saj so bila stališča evropskih držav do tega močno vsaksebi (potem so sicer sprejeli kompromisno formulacijo v smislu navedbe religijske dediščine). Evropski prostor je sestavljen iz različnih etničnih ali verskih skupnosti z lastnimi identitetami, ki jih ni mogoče zlit v enotno kulturno kategorijo (npr. po principu 'talilnega lonca', kot je bil v veljavi v Združenih državah Amerike). Oblikovanje nekakšnega evropskega naroda je vsaj na kratki rok precejšnja utopija. Evropska enotnost in solidarnost lahko tako temeljita zgolj na spoštovanju individualnih in kolektivnih razlik.

Predstave o tem, kaj so prave evropske vrednote, so namreč zelo različne in pogosto se jih prilagaja dnevno-političnim potrebam. Da pa bo lahko evropska institucionalna povezava dosegla 'enotnost v različnosti', bo potreben stalen dialog med predstavniki kulturno raznolikih entitet, ki bi potekal na enakopravni osnovi. Vsakršni poskusi vsiljevanje lastnih in idej in

pogledov kot edino zveličavnih bo imelo negativne posledice za oblikovanje zavesti o skupni pripadnosti Evropejcev.

Predlogi za okrepitev zavesti os skupni evropski pripadnosti

Spodbujanje močnega občutka evropske identitete kot nepogrešljivega predpogoja za dinamično Unijo mora temeljiti na družbeni, kulturni in duhovni raznolikosti naše celine. Vendar ravnotežje med enotnostjo in raznolikostjo, ki ga omenjanju razni evropski dokumenti, praviloma ni jasno opredeljeno.

Za razvoj trdne evropske identitete se priporočajo naslednji ukrepi:

- Državne institucije in organizacije civilne družbe na vseh ravneh naj zagotovijo pogoje za razvoj 'evropskega demosa': kulturno izobraževanje, ciljno komuniciranje, sodelovanje in dialog na področju civilne družbe.
- Te iste institucije in organizacije morajo razvijati politike, namenjene krepitvi pravne države. To vključuje spremljanje nacionalnih pravosodij in pomoč pri reformi institucij pravne države. Evropske institucije bi morale vložiti tudi napore v razgradnjo struktur, ki so podlaga za avtoritarno politiko v nekdanjih komunističnih državah (s pomočjo pri reformi institucij pravne države in podporo neodvisnim medijem in organizacijam civilne družbe).
- Vlade tako na ravni EU kot na nacionalni ravni bi morale izvajati selektivno politiko priseljevanja. Na vseh ravneh si je treba bolj prizadevati za intenzivnejše vključevanje migrantov.
- Na vseh ravneh politike in civilne družbe je treba boj proti ekstremizmu in ideologijam, ki so sovražne do evropske kulture, postaviti za glavno prednostno nalogo. Obstajati mora ničelna toleranca – tako s pravnega kot s političnega vidika – do kršenja skupnih evropskih norm in načel.

Izboljšanje učinkovitosti evropskih političnih institucij bo možno, če bodo v njem sodelovali najpomembnejši deležniki, se pravi:

- politična elita na evropski ravni,
- politična elita na nacionalni ravni,
- izobraževalne organizacije,

- civilnodružbene organizacije,
- množični mediji,
- aktivni državljani.

Sklep

Obstoj zavesti o skupni pripadnosti Evropejcev je pomemben za nadaljnji razvoj evropske transnacionalne politične povezave. Od tega, v kolikšni meri bo Evropska unija uspela vzpostaviti učinkovite institucionalne mehanizme, je zato odvisna ne samo blaginja njenih državljanov, ampak tudi perspektiva nadaljnjega poglobljanja vezi med Evropejci. Pri tem ne gre zgolj za nadzorne in regulatorne mehanizme, ampak tudi za kanale, ki bodo omogočali stalen dialog med različnimi kulturno specifičnimi entitetami. Le na ta način je mogoče priti do nekega širšega, ne samo političnega, ampak tudi vrednotnega konsenza, ki je podlaga evropske identitete.